

FÖLDTANI KÖZLÖNY

KIADJA

A MAGYARHONI FÖLDTANI TÁRSULAT.

A VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTIK

Sajóhelyi Frigyes és Róth Lajos

TITKÁROK.

TARTALOM:

Társulati ügyek. Szakgyűlés 1873. évi január hó 8-án. — Közgyűlés 1873. évi január 22-én.

Értekezések. A Trachytok osztályozása természetes rendszer szerint Dr. Szabó Józseftől. — Emlékirat az alföldön furandó artézi kút tárgyában Zsigmondy Vilmostól. — A henger-furás Zsigmondy Bélától. — Notiz über Zoophycos giganteus v. C. Kalchbrenner. — Vegyesek. — Titkári közlemények.

Melléklet. A magyarh. földt. társ. tagjainak névsora.

Társulati ügyek.

Szakgyűlés 1873. évi Január hó 8-ikán.

Tárgyak: 1. *Zsigmondy Vilmos* úr az alföldön tervezett artézi-kutakról szólott.

Értekező úr kiemelé, hogy országunk két főhegysora egyfelől a Kárpátok, másfelől az Alpok keleti-ágazatai a Duna-partján három helyt találkozáván, két medencze előállítását idézik elő.

Ezen két medencze belseje mostkori és negyedkori lerakodmányok által van kitöltve, szélei azonban mindenütt harmadkori képződmények által szegélyeztetnek, különösen a *Congeria*-képlet által.

A nagy — magyar — medencze területének kiterjedését mintegy 2100 négysz. mtföldnyire becsüli, melynek több mint fele (1100 négysz. m.) áradmányi képletek által fedetik. Többi része, mintegy 1000 négysz. mtföld. negyedkori rétegek által borítottatik. — Értekező úr a következőben a két képlet vastagságával foglalkozott, s ebből kiderül, hogy a mostkori képlet észlelt vastagsága $7\frac{1}{2}$ — $10\frac{1}{2}$ öl, az összes negyedkori lerakodmányok észlelt vastagsága pedig a medencze belsejében nem volna több mint 34—55 öl.

Ezek után értekező úr áttért a *Congeria*-képlet

tárgyalására s az általa mélyesztett alcsuthi fürlyuk szelvényét ismerteté meg, melyből kiderül, hogy ott a Congeria-képlet összes vastagsága $66^0 3'$ és $8''$, melynél nagyobb vastagsággal eddig még sehol sem ismerjük.

A Congeria-agyag mint a medencze szélein, úgy ennek fenekén is előfordulván, világos, hogy egy nagy-szerű földalatti víztartó létezik, mely vizének értékesítése a medencze bármely pontján lehetséges, miután megvan a többi, egy artézi-kút előállítására szükséges feltétel is.

Zsigmondy úr szólott továbbá az artézi-kút való-szinű mélységéről, melynek legkisebb mélysége körül-belől 150 ölre tehető. Ezek után a tervezett artézi-kútból várható vízmennyiség vétetett tekintetbe, mely, ha a kút 2 láb átmérővel állíttatnék elő, 24 óránként legalább is 2 millió 875.000 köblábra rúgna. Végre a tervezett kút költségét hozta fel. (Egész terjedelmében lásd az értekezések között).

2. *Zsigmondy Béla* mint második értekező szólott az alkalmazásban levő fűrmódokról, ezek előnyeit vagy hiányait fejtegette; végül a hengerfűrást magyarázván az ez uton nyert hengerpéldányokat is bemutatta. (Lásd az értekezések között).

3. Az első titkár bejelenti új tagokul Gerevics Sándor egyetemi tanársegéd és Petrovits Gyula természettud. társ. másod titkár urat.

Közgyűlés 1873. évi január hó 22-én.

- Tárgyak:** 1. Elnöki jelentés. 2. Titkári jelentés.
3. Pénztárnoki jelentés. 4. Költségvetés az 1873-ik évre.
5. Titkárok választása és a választmány kiegészítése.

1. Az elnöki jelentés a következő:

Elnöki jelentés

a magyarhoni földtani társulat 1873. évi január hó 22-én tartott köz-gyűlésén.

Tisztelt közgyűlés!

A tisztelt közgyűlést szívélyesen üdvözölvén, sze-rencsém van a magyarhoni földtani társulat állásáról s az utolsó közgyűlés óta előfordultakról áttekintetes tudó-sítást adni.

Mindenekelőtt fel kell említenem, hogy a Nagy-méltóságú m. kir. belügyministerium a társulat alapsza-

bályoknak az utolsó, t. i. 1872. évi márczius hó 13-án tartott közgyűlésen módosított pontjait, valamint a 8. §. után közbeszúrta 8 $\frac{1}{2}$ §. szövegét még 1. é. april hó 28-án megerősíteni, s a törvényes záradékkal ellátva Pest szab. kir. város közönsége útján visszaküldeni kegyeskedett.

Az alapszabályok módosított pontjainak szövege közlönyünk XVI. számában közhírré tétetvén, ennek ismétlése ezennel tehát elmaradhat.

Munkálkodásunk mint az előbbi években úgy a lefolytban sem szenvedett fennakadást. Gyűléseink az előre meghatározott rend szerint megtartatván, a társulat helyi tagjaihoz aránylag jól látogatva voltak.

Nem mulaszthatom el, ezennel a társulat nevében köszönetet mondani a magy. tudományos akademiának, mely gyűléseink megtartására a szokott helyiséget a lefolyt évben is átengedni sziveskedvén, ez által lényegesen segített.

Közlönyünk, a szünhónapokon kívül, szintén rendszeren megjelent s a szakgyűléseken tartott előadásokat, valamint egyéb társulati ügyeket közölvén, mindenről értesülve voltak a társulat kültagjai is.

Mint 1871-ben, úgy 1872-ben is megtartatott vándorgyűlésünk, még pedig az utolsó közgyűlés határozata értelmében Igló városában.

E vándorgyűlés folytára vonatkozó bővebb adatokat a közlöny XVII. száma tartalmazza s tisztán kiderül, hogy a magy. földtani társulat közgyűlése nem csalódott, midőn 1872-diki vándorgyűlése helyéül Igló városát tűzte ki.

Azon szives fogadtatás, melyben társulatunk tagjai mindenhol részesültek, csak is fokozhatja bennünk azon rokonszenvet, melylyel a lelkes és buzgó bányapolgárság iránt már eddig is viseltettünk.

Különösen fel kell említenem azon készséget is, melylyel a felső-magyarországi bányapolgárság magára vállalta a közgyűlés rendezését és vezetését.

Itt a hely említést tenni azon előzékenységről, melylyel a „Cs. kir. szabadalm. Kassa-Oderbergi vaspályatársaság“, a „Cs. kir. szabad. államvasúti-társaság“, a „Cs. kir. déli vasúti-társaság“, az „Első Erdélyi vasút főigazgatósága“, a „Tisza-vidéki vaspálya üzemigazgatósága“ és a „Magy. kir. államvasutak igazgatósága“ árleszállítást engedélyeztek az iglói gyűlésre utazni kívánó tagok számára, s csak is a t. cz. közgyűlés érzelmét

vélem tolmácsolni, ha a nevezett igazgatóságoknak köszönetet mondok.

A magyar orvosok és természetvizsgálók 1872-ik évi szeptember 22—29-ig Mehádián tartott nagygyűlésén társulatunk szintén képviselve volt dr. Szabó József, Hantken Miksa és Téglás Gábor tagurak által, valamint képviselve lesz a bécsi világkiállításon is évkönyveink 1—5 kötete és közlönyünk 1. és 2-ik évfolyama kiállítása által.

Mint a közelebbi években, úgy erónkhez képest jelenleg is fordítottunk némi összeget tudományos vizsgálatokra, úgy hogy e tekintetben sem maradtunk vissza.

Anyagi helyzetünket tekintve, azt a multhoz képest szintén kedvezőnek vélem állithatni.

Hazai vállalataink közül az utolsó közgyűlés óta a Salgó-Tarjáni köszénbánya-társulat mint alapító tag lépett be, a nagyméltóságú m. kir. pénzügyministerium rendelete folytán pedig a m. kir. bányai igazgatóságok és az ezeknek alárendelt bánya- és kohóhivatalok munkálatainkra rendes előfizetők. Így mindinkább tágul munkálkodásunk tere s szaporodik a nélkülözhetlen anyagi erő.

Csere viszonyba léptünk továbbá a „Naturforschender Verein in Brünn“, a „Deutsche geologische Gesellschaft in Berlin“, a „Königl. physikalisch-ökonomische Gesellschaft zu Königsberg in Pr.“ czimű társulatokkal s így könyvtárunk is gazdagodott becses munkálattal.

Tagjaink száma nem csak hogy nem csökkent, de sőt növekedett, mint ez a titkári jelentésből kiderül, habár mind a halál némi áldozatot követelt, mind pedig kilépések vagy pedig az alapszabályok 11. pontja értelmében kitöröltetések is történtek.

Végre fel kell hoznom, hogy Koch Antal volt 2-od titkárnak Kolozsvárra történt áthelyezése által ezen állomás betöltése mulhatlan szükségessé válván, a bizottmány a 2-od titkári teendőknek a jelen közgyűlésig való ideiglenes átvállalására Sajóhelyi Frigyes urat kérte meg, ki e kérésnek készségesen helyt is adott. Szintugy megürült 3 hely a bizottmány körében, melynek betöltése jelen közgyűlés feladatai közé tartozik. Ugyanis Abt Antal tanár úr a kolozsvári egyetemhez történt kinevezetése folytán leköszönt, lemondottak pedig Hantken Miksa és Pávay Vajna Elek tagtárs urak. A választmány kötelességének tartotta őszinte sajnálatát nyilvánítani Hantken

Miksa tagtárs urnak azon felhívással, hogy ha csak legyőzhetetlen személyes viszonyai nem gátolnák, választmányunkban még tovább is résztvenni sziveskedjék. Erre feleletet eddig nem nyertünk.

Szükséges tehát, hogy a tekintetes közgyűlés mind a 2-od titkári állomás, mind pedig a bizottmányban megürült helyek betöltése iránt intézkedjék; szükségessé vál azonban továbbá az első titkári állomás ujjá betöltése is, miután Böckh János első titkár hivatalos teendői miatt mai nappal állomásáról szintén visszalép.

Ezek a fontosabb események, melyek az 1872-iki közgyűlés óta társulatunkban felmerültek, s azon ohajjal fejezem be jelentésemet, hogy a társulat további működését és fáradozását minél fényesebb siker koronázza.

Kelt Pesten, január hó 22-én 1873.

2. Ezután az első titkár olvasta fel jelentését:

Titkári jelentés

a m. földtani társulat 1873. évi január hó 22-én tartott közgyűlésén.

Tisztelt közgyűlés!

Társulati életünk főmozzanatait már az elnöki jelentés vázolván, jelentésemet röviden tarthatom.

Az 1872-ik évi márczius hó 13. óta társulatunk Pesten 8, Iglón pedig 2 szakülést tartott.

Mindezen ülésről s az ezeken tartott előadásokról vagy tett jelentésekről részint egészben, részint kivonatban bő tudósítást szolgáltat a földtani közlöny.

A fentebbi 10 szakülésen tagtársaink közül előadást vagy rövidebb közleményt tartott:

Böckh János 1-et.	Neubauer Ferencz 1-et.
Bruimann Vilmos 1-et.	Roth Lajos 2-öt.
Hantken Miksa 4-et.	Rybar István 1-et.
Koch Antal 2-öt.	Dr. Szabó József 6-ot.
Matyasovszky Jakab 1-et.	Tóth Ágoston 1-et.

A választmány a társulati ügyek elintézése felett pedig 6 ülésben tanácskozott.

A társulat tagjainak számát illetőleg bátor vagyok jelenteni, hogy az utolsó közgyűlés óta a tiszteleti tagok száma 2-vel, a pártolóké 1-el, az alapítóké szintén 1-el szaporodott.

A rendes tagokra vonatkozólag pedig meg kell jegyez-nem, hogy 1872. márczius hó 13-ika óta belépett 26, kilépett vagy pedig az alapszabályok 11. pontja értelmében

kitörültetett 16, meghalt 2, úgy hogy a társulat rendes tagjainak száma, ha az utolsó közgyűlés alkalmával bemutatott névjegyzéket tekintjük, tényleg csak 8-al szaporodott, s jelenleg 228-ra rúg.

Feltűnő a kilépettek aránylag nagy száma, de meg kell jegyezni, hogy ennek oka abban rejlik, hogy jelenleg a kilépettek közt olyanok is szerepelnek, kik már 1871-ben sem fizették le tagdíjukat, tényleg tehát már akkor szüntek meg a társulat tagjai lenni.

Végre bátorkodom a magyarhonj földtani társulat jelenlegi tagjainak névjegyzékét ide mellékelni, s ez alkalommal felemlíteni, hogy szükséges lesz lépéseket tenni a nagyméltóságú földmivelés, ipar és kereskedelmi m. kir. Ministeriumnál az íránt, hogy kegyeskedjék az eddig a társulatnak átengedett 200 db. földtani intézeti évkönyv számát 250 darabra emelni, miután a társulati tagok száma az engedélyezett példányok számát már jóval felülmúlja, s így a társulat, ha a szükséges évkönyvtöbbletet saját költségén megszerezni kénytelen, csekély vagyonát tekintve, súlyos kiadásoknak lesz alávetve.

Kelt Pesten, január hó 22-én 1873.

Böckh János.

társulati 1-ső titkár.

3. Felolvastatott a számvizsgáló bizottságnak a pénztár állására vonatkozó jelentése.

J e l e n t é s

a m. földtani társulat pénztárának ügyében.

A társulat 1872-diki számadásai 1873. Január 20-kán általunk megvizsgáltatván a legjobb rendben találtattak.

A következő kimutatás, melyben a tavalyihoz hasonló módon az 1872-iki évre tervezett költségvetés, az 1872-iki tényleges eredmény és az 1873-iki előleges költségvetés tervezete egymás mellé állítottak, kellő tájékozással szolgálанд.

	Tervezet 1872-re		Eredmény 1872-ben		Tervezet 1873-ra	
	frt.	kr.	frt.	kr.	frt.	kr.
<i>Bevételek:</i>						
Herczeg Eszterházy adománya	420	—	420	—	420	—
Évdíjak	1150	—	1133	68	1140	—
Okmánydíjak	—	—	70	—	—	—
Értékpapírok kamatai	181	50	193	50	193	50
Eladott munkálatokért	10	—	327	6	300	—
Új alapítványok	—	—	400	—	—	—
Takarékpénztári és alapítv. kamatok.	45	—	23	31	55	50
Adakozások	—	—	23	12	—	—
Pósta megtérítés	—	—	3	84	—	—
A bevételek összege	1806	50	2594	51	2109	—
<i>Kiadások:</i>						
Igazgatási költségek	850	—	686	42	750	—
Földtani kiküldetések „	600	—	350	—	600	—
Könyvvétel	—	—	9	25	—	—
Kiadványok	800	—	570	71	1200	—
Póstabérek és különfélék	—	—	84	6	100	—
A kiadások összege	2250	—	1700	44	2650	—

A tervezett kiadástöbblet ennél fogva . . . 540 ft — melynek fedezésére a múlt évi megtakarítások egy része lenne fordítandó.

A két utolsó pénztárvizsgálás alkalmával talált vagyoniállapot a következő volt:

	1872 jan. 1-jén	1873 jan. 1-jén.
Földhitelintézeti záloglevelekben	3300 ft — kr	3300 ft — kr
A keresked. bank zálogleveleiben	— „ — „	400 „ — „
Alapítványi kötelezvényekben	500 „ — „	500 „ — „
Alapítvány takarékpénztári köny- vecskében	105 „ — „	105 „ — „
Készpénz	296 „ 66 „	812 „ 90 „
összesen	4201 ft 66 kr	5117 ft 90 kr

Vagyonunk ezeknél fogva az 1872-iki évben 916 ft. 24 krral szaporodott.

Pest, 1873. január 20-án.

Zsigmondy Vilmos.
Bruimann Vilmos.
Dr. Hofmann Károly.

4. A társulat eddigi első titkára Böckh János úr hivataláról leköszönvén, a társulat érdekében tett sikerdús működésének elismeréseül Zsigmondy Vilmos tagtárs úr ajánlatára a közgyűlés köszönetet szavazott, s visszalépése miatt sajnálatát fejezte ki.

5. Sorra kerülvén a két titkár megválasztása s a választmány kiegészítése, titkos szavazat útján általános szavazattöbbséggel megválasztottak:

a) választmányi tagokúl: Böckh János, Hantken Miksa és Krenner József Sándor, b) első titkárnak Sajóhelyi Frigyes, pesti reáltanodai rendes tanár, másodtitkárnak Róth Lajos, osztálygeolog a m. kir. földtani intézetnél.

6. Az első titkár a belépett új tagok neveit olvasta fel, ezek: Dr. Frommhold P. orvos; Hradzski Antal és Máriássy Mihály földbirtokos urak.

7. Végre Dr. Szabó József alelnök úr fölszólította a közgyűlést, miszerint értésére esett, hogy Luczenbacher Pál úrnak Szobb mellett, Zebegényen levő téglagyárában Mammuth maradványokra akadtak, s ezek előfordulási viszonyainak tanulmányozása végett csatlakozzanak hozzá s ránduljanak ki többen a lelhelyre. A közgyűlés e fontos ügyet magáévá tette s Dr. Szabó József, Dr. Hofmann Károly, Zsigmondy Vilmos, Roth Lajos, Matyasovszky Jakab és Gerevics Sándor urakból alakult bizottságot kért fel, hogy az említett helyre kirándulva a jövő szakgyűlésen tüzetesebb jelentést tegyen a hely színén tett észleletekről.

Ezek után az elnök a közgyűlést befejezettnek nyilvánította.

Értekezések.

A Trachytok osztályozása természetes rendszer szerint.

Szabó József-től.

(Felolvasatott a társulatnak 1872. é. deczemb. 11-én tartott szakgyűlésén).

A mesterséges rendszernél egy elv alkalmaztatik, a természetesnél több, s ezeknek összevágásából áll elő maga a rendszer. Ha végig tekintünk az eddig divó Trachytbeosztásokon, azok mind mesterségesek és mint